

**ТРАЈКОВСКИ
& PARTNERS**

MANAGEMENT CONSULTING
WWW.TPCONSULTING.COM.MK

**ИНТЕГРИРАНА
МРЕЖА за
РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ
ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН**

*Анализа на
истражувањето на
локалниот економски
развој во
Пелагонискиот плански
регион*

Верзија: 02
Тип: Финална
Доверливост: За јавна употреба
Датум: 12 – 10 – 2015

Скопје 2015

**НИЕ СМЕ ГОРДИ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ДОСТИГНУВАЊА НА
ТРАЈКОВСКИ & ПАРТНЕРИ КОНСАЛТИНГ И НЕГОВИТЕ ЕКСПЕРТИ**

 <p>ISO 9001 LL-C (Certification)</p> <p>3890338 QM</p>	<p>Сертификат за успешно воведен и одржуван Систем за управување со квалитет ИСО 9001:2008 во консалтинг фирма. Системот е воведен и иницијално сертифициран во 2004 година</p>
 <p>ISO 27001 LL-C (Certification)</p> <p>3890338 ISMS</p>	<p>Сертификат за успешно воведен и одржуван Систем за управување со безбедност на информации ИСО 27001:2005 во консалтинг фирма. Системот е воведен и иницијално сертифициран во 2004 година.</p>
	<p>Трајковски & Партнери е член на British Standard Institute UK – Associate Consultant Programme мрежата на консалтинг фирми. Членување во АСР мрежата означува потврдена компетентност за воведување на ИСО управувачки системи. Во примерот на Т&П – АСР182 тоа значи компетентност за ИСО 9001:2008 и ИСО 27001:2005.</p>
	<p>Трајковски & Партнери е основач и член на европската групација на ИТ менаџмент консалтинг фирми – ИТИС. Групацијата е формирана од страна на 15 европски фирми вклучително и Трајковски & Партнери од Република Македонија.</p>
	<p>Трајковски & Партнери е основач и член на Интернационалниот Форум за ИТ Сервис менаџмент – itSMF. Форумот се грижи за унапредување на квалитетот на професијата ИТ Сервис менаџмент преку оспособување и сертификација на неговите членови.</p>
	 <p>Консултантите во Трајковски & Партнери се:</p> <p>- 4 Интернационално Сертифицирани Менаџмент Консултанти</p>

Експертите на Трајковски & Партнери Консалтинг се стекнати со најпрестижните професионални Сертификати на полето на информатичките системи – нивно проектирање, воведување и користење. Специфичните сертификати се:

- ИСО 9001 Водечки аудитори за Систем за Управување со квалитет
- ИСО27001 Водечки аудитори за Систем за Управување со безбедност на информации
- ИСО 20000 Консултанти за Систем за Управување со ИТ Услуги
- ИСО 50001 Водечки аудитори за Систем за Управување со Енергија
- ИСО50001 Имплементатори на Систем за Управување со Енергија

Историја на документот

Контрола на документот

Само компјутерската верзија е контролирана верзија. Сите испечатени верзии се неконтролирани верзии.

Историја на ревизии

Верзија	Датум	Опис на ревизијата
01	10.09.2015	Иницијална верзија на документот
02	12.10.2015	Внесени иницијални коментари

Автори

Овој документ е изработен од:

Функција	Име
Координатор на проектот	Благица Мичова

Одобрувања

Овој документ мора да биде одобрен од:

Функција	Име
Контрола на квалитет	Јасмина Трајковски

Дистрибуција

Функција	Име	Верзија (печатена, електронска)
Координатор на тимот на проектот	Бојан Бојковски	Електронска

За внатрешна употреба овој документ е достапен за авторизирани лица и е лоциран во мрежата на компанијата.

СОДРЖИНА

1. Опис на користена методологија за истражувањето	5
2. Опис на методологијата за анкетно истражување	6
3. Наоди од анкетно истражување	9
4. Наоди од работни состаноци	16
5. Заклучок од спроведената анализа	18
6. Анекси	20

1. Опис на користена методологија за истражувањето

За потребите на проектот „Програма на Интегрираната мрежа за регионален развој во Пелагонискиот регион 2015-2017 и Акционен план 2015-2016“, беше спроведено детално истражување. Истражувањето се состоеше од:

- **Анализа на релевантни документи.**

Истражувањето започна со анализа на постоечки регионални и локални документи изработени во Пелагонискиот регион, а кои се однесуваат на севкупниот економски развој на регионот. Беа анализирани Стратегии за локален економски развој на општините во Пелагонискиот регион, Профили на Општините, Стратегии и подстратегии за рурален развој, Локални акциони планови за различни теми (на пр. за еднакви можности и дискриминација, за животна средина, за развој на туризмот итн.), Водичи за инвеститори итн. За оние Општини за кои не беа достапни Стратегии за локален економски развој за тековната година поради тоа што се во фаза на изработка, беа земени предвид Стратегии за локален економски развој за претходните години.

- **Одржување на работни состаноци со засегнати страни од Пелагонискиот плански регион.**

Целта на одржувањето на работни состаноци со засегнати страни од Пелагонискиот плански регион беше да се потврдат и прошират наодите од анализата на стратешките документите во врска со економскиот развој. Прашањата за кои се разговараше на интервјуата беа структурирани на таков начин да се соберат податоци за клучните потреби на чинителите во Пелагонискиот плански регион, и да се испита нивната соработка, комуникација и ставови поврзани со можностите за вмрежување. Беа интервјуирани 3 претставници на локални самоуправи и 4 лица од приватниот сектор со кои се разговараше за прашања поврзани со локалниот економски развој, социјалната инклузија, животната средина, и клучните предизвици и потреби во поглед на овие области. Во *Анекс 1* на оваа Анализа е Листа на лица интервјуирани за потребите на работните средби.

- **Спроведување на анкетно истражување.**

За потребите на анкетното истражување со цел дефинирање на економската состојба на Пелагонискиот плански регион беше користена **Алатката за самооценка на одржлив економски развој** (*SAT4SLD-self-assessment tool for local self-development*)¹, развиена од страна на Регионалното биро на УНДП за Европа и Заедница на независни држави (ЗНД), а користена за изработка на Програми за работа на слични вакви мрежи од другите плански региони во Република Македонија. Детален опис на алатката има во следната точка од оваа Анализа.

¹ <http://localdemocracy.net/2014/03/20/undp-self-assessing/>

2. Опис на методологијата за анкетно истражување

Користената алатката за самооценка на одржлив економски развој е во форма на прашалник (*Анекс 2*) кој им помага на локалните актери да ја оценат нивната тековна состојба и да оформат стратегии за поодржлива иднина кои ги земаат предвид четирите универзални цели за одржлив развој:

1. Праведна дистрибуција и ефикасна употреба на јавните и природните ресурси.
2. Еднаков пристап до квалитетни јавни услуги.
3. Овозможување на вработувања и еднакви можности за работа.
4. Влада која е чесна, отворена и подготвена за соработка.

Алатката ги обединува мислењата на главните актери за локален одржлив развој: **локална власт**; **општество/заедница** и оние кои ги застапуваат заедниците, како невладини организации и локални медиуми; **меѓународни организации** (донатори, фондации и сл.); **приватен сектор** (претприемачи и сопственици на бизниси) како и претставници од јавниот, приватниот и невладиниот сектор со еколошки интереси или корисници на природни богатства (животна средина). Активностите кои произлегуваат од односите помеѓу овие актери треба да бидат водени од принципите на долгорочна визија, транспарентно донесување одлуки, вклученост и еманципација, и поволна регулатива.

Во продолжени е даден краток осврт на секоја од десетте области за кои преку анализата се истражуваше мислењето на испитаниците:

- **Основни и социјални услуги:** Се прибираат ставови на испитаниците по основ на прашања кои се однесуваат на: услови и цени за домување, кондицијата на инфраструктурата и објектите за основно и средно образование, мотивацијата на наставниот кадар, третманот на ранливите групи, постоење на меѓуопштински аранжмани за проширување и подобрување на испораката на услуги.
- **Планирање, инфраструктурни инвестиции и уредување на земјиштето:** се прибираат ставови на испитаниците во однос на прашања кои се однесуваат на тоа дали интернет и транспортната инфраструктура се соодветни за локалните фирми, дали е овозможено земјиште за деловни намени од страна на општината, дали е предвиден простор за јавни зелени површини и рекреативни објекти и сл.
- **Финансиски менаџмент и набавки:** оваа област има за цел истражување колку испитаниците сметаат дека општината е самостојна при распределба на буџетските расходи, колку јавните набавки се вршат транспарентно, дали се користат одредени механизми за информирање на граѓаните околу буџетските приоритети итн.
- **Административни и придружни услуги:** овој дел се однесува на истражување на перцепцијата за: пристапност до државните услуги од страна на граѓаните, идентификација на ранливи групи за посебен пристап до услугите на јавните институции, информираност на граѓаните за разни форми на социјална заштита, правила за работно време, процедури, надоместоци за обработка на барањата на граѓаните и слично.
- **НВО пејзаж, социјална кохезија:** овој дел го испитува задоволството на граѓаните од активност на невладиниот сектор и иницијативата за заедништво помеѓу жителите на Пелагонискиот регион. За таа цел тука се поставени прашања за степенот на активност на волонтерски и невладини организации, постоење на можности за поддршка на заедницата од страна на граѓаните, нудење на посебни програми за поддршка на девојките и младите лица во разни области итн.
- **Глас и учество:** е делот којшто истражува во колкав степен се почитува мислењето на граѓаните од страна на локалните власти, и колку тие се

транспарентни во своето работење. Така, се поставуваат прашања за нивото на соработка и партнерство помеѓу општините и граѓанскиот сектор, дискутирање и реализирање на поплаки и предлози на заедницата од страна на општинската власт, давање информирани извештаи од страна на локалните медиуми за општинските активности како и мислење за корисноста на веб-страниците на општините.

- **Интеграција на бизнисот:** Се истражува дали во регионот се прават странски инвестиции, дали постојат достапни финансиски услуги за малите и средните претпријатија, постоење активно поддржување на перспективните претприемачи, општествен ангажман на фирмите во заедницата, поддршка и подготвеност за создавање иновации итн.
- **Работна сила:** Истражува каква е состојбата со пазарот на трудот, дали постои потреба од миграција на работниците заради наоѓање работа, дали платите растат со растење на продуктивноста на трудот, дали фирмите се соочуваат со потешкотии при изнаоѓање работници со соодветни квалификации и слично.
- **Бизнис-пејзаж:** Прашањата поставени во овој дел се фокусираат на истражување на состојбата на организациите кои припаѓаат на приватниот сектор на овој регион: дали расте бројот на активни фирми, дали тие се прошируваат, дали постои воспоставен дијалог помеѓу локалните коморски организации и општинската власт, дали постојат механизми за посредување помеѓу фирмите итн.
- **Управување со природните ресурси:** е делот кој истражува перцепција на испитаниците за статусот и здравјето на природните ресурси и локалните екосистеми, пристап на граѓаните до информации за загадувачи на општинските територии, постоење на систем за рециклирање на отпад, постоење на програми и политики за поттикнување на граѓаните и фирмите за намалување на потрошувачката на енергија и слично.

Прашалникот беше прилагоден согласно потребите на истражувањето. (Бројот на прашањата во рамките на секој домен беше сведен на онаа бројка која овозможуваше да се добие релевантно мислење од сите испитаници, а истовремено да биде погодно за спроведување на истражувањето по електронски пат.)

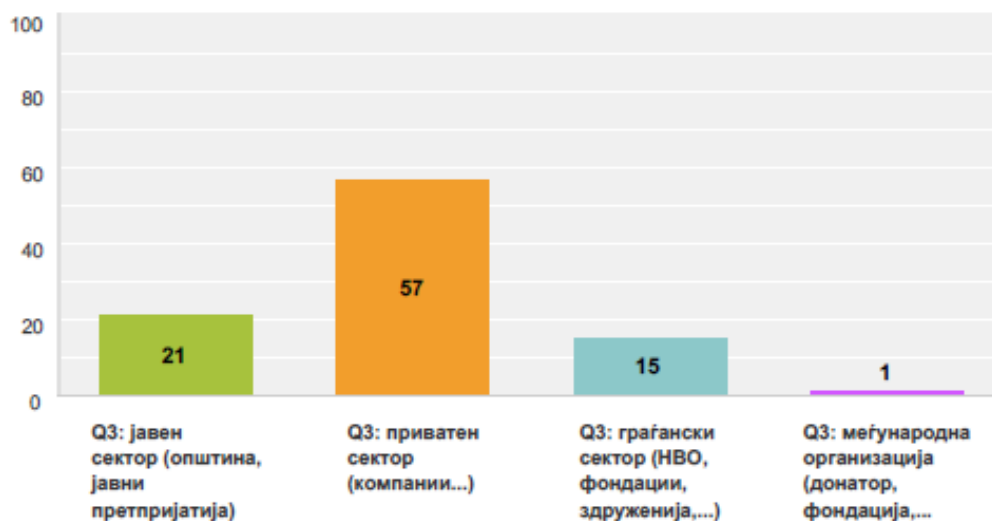
Истиот беше дополнет со неколку отворени прашања со цел испитување на факторите кои би влијаеле на економскиот развој во Пелагонискиот регион, прашања чии одговори би помогнале при изработка на SWOT анализата на економскиот развој на Пелагонискиот регион; како и прашања во врска со предлози и идеи за позитивен придонес кон економскиот раст. Одговорите добиени на овие прашања ќе бидат земени предвид при конципирање на стратешките цели, мерки и колективни акции на стратешките работилници, и нема да бидат обработени во оваа Анализа.

Прашалникот по електронски пат беше доставен до околу 300 испитаници со кои беа опфатени четирите типови на главни актери за локален одржлив развој. Прашалникот беше одговорен од 98 испитаници. Притоа, секој испитаник, без разлика на тоа дали е претставник на групата од јавен, приватен, НБО сектор итн, даваше одговор на сите групи прашања, за да се добие поширока слика за перцепцијата на тековната состојба на целиот регион.

На следниве дијаграми може да се погледне каква е дистрибуцијата на испитаници по сектор (тип на организација) и општина.

Q3 Тип на организација

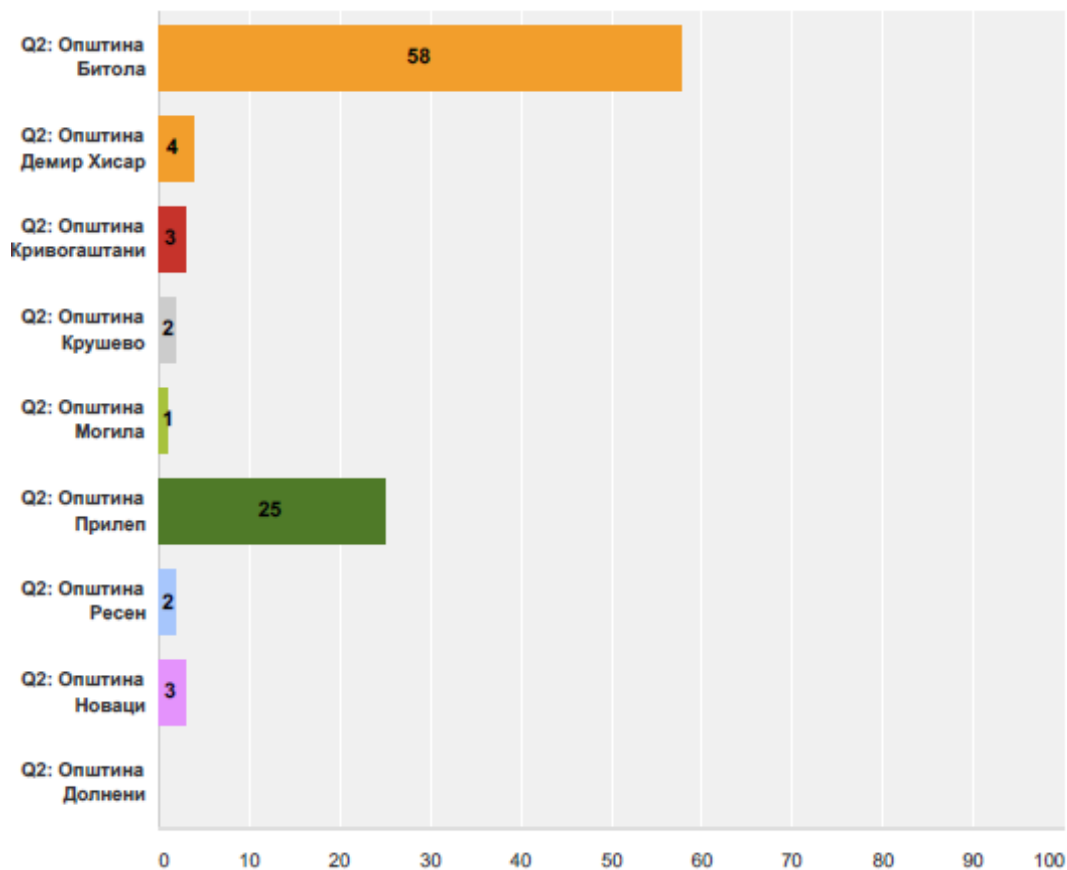
Answered: 94 Skipped: 0

Дијаграм 1. Дистрибуција на испитаници по тип на организација (испитаници по сектор)

Q2 Општина

Answered: 98 Skipped: 0

Дијаграм 2. Дистрибуција на испитаници по општина

Конструкцијата на прашањата е во форма на позитивни искази за кои беа овозможени пет опции на рангирање од 1 до 5, каде што:

- 1 означува воопшто не се согласувам
- 2 означува не се согласувам
- 3 означува неутрален став
- 4 означува се согласувам
- 5 означува целосно се согласувам.

Дополнително, беа овозможени уште две опции за одговори: дека испитаниците немаат мислење по прашањето, или дека истото за нив е неприменливо.

Едноставното рангирање на скала од 1 до 5 е применето поради причината и оние испитаници кои не се експерти во областа да придонесат со своето мислење во истражувањето.

Важно е да се напомене дека ваквиот начин на рангирање означува „позитивна оценка“ на исказите и следствено – задоволство на испитаниците од локалниот економски развој **само кога просечната оценка е повисока од два.**

Според методологијата, центарот на графиконите претставени подолу означува незадоволство / несогласување, а краевите на екстремите означуваат највисоко ниво на задоволство / согласување на испитаниците. Ова значи дека доколку поголем дел од испитаниците ги оцениле позитивните искази со повисоки оценки (имаат повисоко ниво на задоволство од локалниот економски развој на регионот), линијата ќе биде распространета кон надворешните екстрими на графиконот.

3. Наоди од анкетно истражување

Оваа Анализа не вклучува детален преглед на одговорите во однос на секое прашање, туку ги истакнува само најголемите сличности и разлики помеѓу одговорите на различни видови актери, како и прашањата кои се сметани за најважни. Наодите треба да помогнат во разбирање каде перцепциите се совпаѓаат а каде се разликуваат, како за тековната состојба така и за идните приоритети. Фокус е ставен на прашањата чии одговори:

- Добиле највисок/најнизок рејтинг;
- Показуваат најголеми варијации помеѓу различни видови испитаници;
- Показуваат најголеми варијации помеѓу испитаници од различни општини;
- Укажуваат на тоа дека тој фактор е многу важен за локалниот развој.

Преглед на одговорите по секое прашање се приложени во *Анекс 3*.

3.1. Анализа на просечна збирна оцена од истражувањето

На графиконот претставен подолу, црвената линија го означува **просечниот збирен став на сите испитаници опфатени со оваа анкета кој прикажува дека тие се под просечно задоволни од развиеноста на економскиот развој на Пелагонискиот плански регион. Додека зелената линија пак, е дадена како референтна линија и го претставува посакуваното оптимално задоволство од локалниот економски развој на Пелагонискиот регион, и означува дека сите испитаници се согласуваат со позитивните искази.**

Графичкиот приказ јасно означува дека постои голема можност за подобрување на локалниот економски развој.

Засновано на резултатите, може да се види дека област за која испитаниците изразиле значително незадоволство е управувањето со **природните ресурси**. Остатокот од областите кои беа предмет на испитување според избраната методологија имаат слична средна оценка – односно не постои област од која испитаниците се значително задоволни или значително незадоволни. Како што се гледа од другите стратешки документи, ова би можело да биде резултат на следниве фактори:

- **креаторите на политики подеднакво делуваат за развојот како на јавниот, така и на приватниот и невладиниот сектор.** На секој сегмент од општеството се дава подеднаков фокус (бизнис клима, инфраструктурни инвестиции, образовни и здравствени институции).
- **Развојот на една област е зависна од развојот на другите области.** Ова не означува дека една област не може да добие повисока оценка од другите во одредена мера. Но сепак значи дека очекувано е корелацијата помеѓу оценките да биде пропорционална. Така, не би било реално успехот на приватниот сектор да биде оценет со оценка која значително ќе варира од онаа за состојбата со работна сила, состојбите на инфраструктурните патишта итн.

Според резултатите, најслаба просечна оценка имаат следниве четири области:

- **Интеграција на бизнисот**
- **Работна сила**
- **Бизнис пејзаж и**
- **Управување со природните ресурси.**

Интеграција на бизнисот и бизнис пејзаж:

Прашањата во рамки на овие области опфаќаат оценка на повеќе аспекти кои се однесуваат на истражување на состојбите со приватниот сектор. Така, се истражува перцепцијата за тоа дали примената на локалната регулатива е предвидлива и овозможува долгорочно планирање, дали постои пристап до финансиски услуги за мали и средни претпријатија, дали перспективните претприемачи активно се поддржуваат преку разни (не)финансиски услуги, дали фирмите се општествено одговорни итн.

Според официјалните статистики за регионите во Р.М. од 2015 година², Пелагонискиот плански регион е втор во државата според бројот на активни деловни субјекти (11,4%), веднаш после Скопскиот регион. Идентично е рангирањето и кога станува збор за водечки региони по број на новосоздадени претпријатија, но и број на згаснати претпријатија.

Доколку ниската оценката од истражувањето се комбинира со значајноста на резултатите од статистичките податоци, ќе се добие заклучок дека би било соодветно кога ИМРР би посветила значајно внимание на оваа тема при конципирање на стратешките приоритети, мерки и колективни акции на мрежата.

Најголем дел од засегнатите страни од Пелагонискиот плански регион со кои беа одржани работни состаноци се согласија за тоа дека постои добро воспоставен дијалог помеѓу локалните коморски организации и општинската власт, а дека еден од основните проблеми на економскиот развој не само во регионот, туку во целата држава, е тоа дека **регулативата е променлива, непредвидлива и не овозможува долгорочно планирање.**

Работна сила:

Мнозинството од испитаниците се едногласни за тоа дека потребата работниците да мигрираат заради наоѓање работа расте, платите на работната сила не растат како резултат на продуктивноста на трудот, уделот на работниците во формалниот сектор расте. Од ваквите ставови на испитаниците потекнува и релативно ниската оценка на оваа област.

Заклучок од целокупното истражување за целите на проектот е дека младите лица ја претставуваат основата на работната сила и иднината на општините. Нивното континуирано иселување од Пелагонискиот регион доведува до тоа најчесто приватните институции – особено оние кои имаат потреба од работна сила со специфични работни квалификации да се соочуваат со тешкотии при изнаоѓањето на соодветен кадар за своите потреби. Причините поради кои младите мигрираат се повеќекратни, и надвор од опсегот на истражување на ова прашање.

За потенцирање на важноста на резултатите од ова истражување ќе се служиме со наодите од работните состаноци одржани со претставници од три општини во Пелагонискиот плански регион и четири приватни фирми. Едногласно, како еден од најголемите проблеми и областите на кои треба да се даде приоритет беше наведено **прашањето на работната сила и одливот на мозоци од регионот и државата.**

² <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/RegioniteVoRM2015.pdf>

Управување со природните ресурси:

Ниска оценка во делот „управување со природните ресурси“ произлегува од ставот на мнозинството испитаници дека: статусот на природните ресурси и локални екосистеми не е здрав или во добра состојба; граѓаните немаат пристап до детални информации за загадувачите на општинската територија, а општината нема добро развиени програми и политики за поттикнување на граѓаните и фирмите да ја намалат потрошувачката на енергија итн.

Како што е наведено во Програмата за развој на Пелагонискиот плански регион 2015-2019, „главни столбови на економијата на Пелагонискиот плански регион се производството и преработката на земјоделски производи и експлоатацијата на минерални сировини. Регионот меѓу другото е најголем производител на јаболка, тутун и млеко“. Ова зборува за важноста на управувањето со природните ресурси и задржување на квалитетот на животната средина. Меѓу другото, чистата и здрава животна средина и нејзиното добро управување се едни од основните предуслови за развој на одржливиот туризам.

Како дел од истражувањето за целите на овој проект беше направена и анализа на стратешки документи на сите општини. 6 од 9 општини во своите стратегии за локален економски развој (Битола, Ресен, Новаци, Могила, Кривогаштани, Демир Хисар) заштитата на животната средина и природните ресурси ги имаат наведено како дел од стратешките приоритети, а во рамки на оваа област имаат дефинирано стратешки програми и активности за постигнување на поставените цели. Доколку досега општините делувале во насока на заштита на животната средина и управување со природните ресурси, тогаш прашањето е зошто перцепцијата на испитаниците од Пелагонискиот плански регион е негативна, а ова е едно од најслабо рангираните области? Одговорите на ова прашање можеби би ја насочиле ИМРР кон идните идеи и иницијативи за приоритетните проблеми.

3.2. Споредбена анализа по сектор

Анализата на истражувањето е направена и од аспект на групирање на одговорите по тип на организација, односно по тип на сектор. На овој начин:

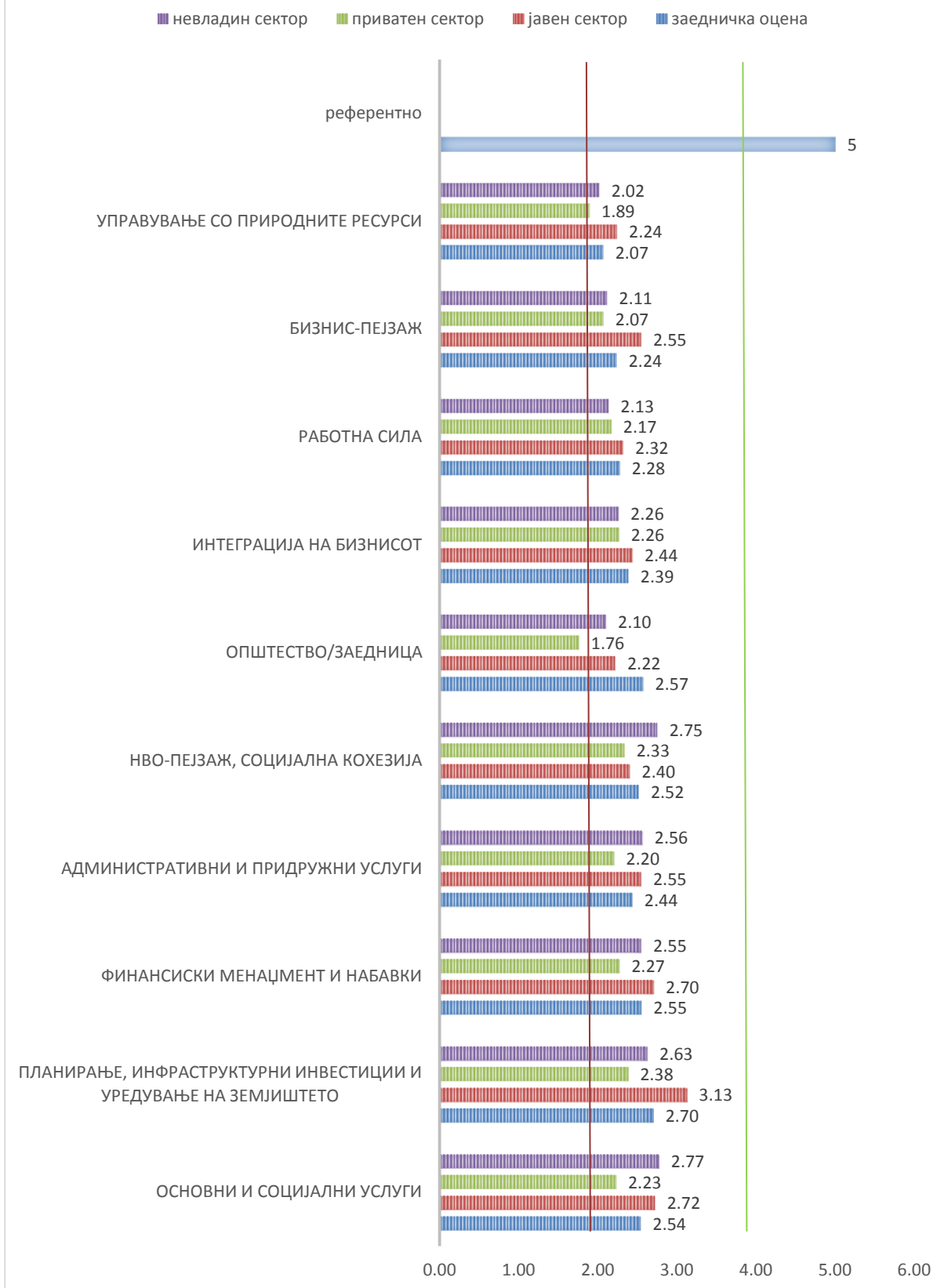
- се добива сегментирана слика за перцепцијата на економскиот развој на регионот од различни гледни точки;
- се добива слика за тоа кои од областите според секој поодделен сектор се најниско/највисоко оценети;
- се добива слика за тоа дали оценките помеѓу различните сектори се усогласени.

Фактот дека независно од секторот, просечните збирни резултати во секоја област се помеѓу 2 и 3 покажува негативен до неутрален став, односно незадоволство со степенот на развој во секоја од анализираните области.

Единствено во областа *инфраструктура*, јавниот сектор има просечно позитивно мислење.

Најистакнат негативен став имаат испитаниците од приватниот сектор во областите *управување со природни ресурси* и *општество/заедница*.

СПОРЕДБЕНА АНАЛИЗА ПО СЕКТОР

Приватен сектор:

Во просек, испитаниците од приватниот сектор не се согласуваат со следниве изјави:

- Граѓаните во руралните средини и другите тешко достапни групи имаат лесен пристап до државните услуги.
- Граѓаните меѓусебно се поддржуваат и постои силно чувство на заедништво и солидарност.
- Општинскиот совет/власт има советодавни комисии коишто вклучуваат волонтери/експерти надвор од советот.
- Општината има бизнис-кластери со специјализирани добавувачи и даватели на услуги.
- Платите растат како резултат на продуктивноста на трудот.
- Уделот на работниците во формалниот сектор расте.
- Примената на локалната регулатива е предвидлива и овозможува долгорочно планирање.
- Статусот на природните ресурси и локални екосистеми е здрав или во добра состојба (рибен фонд, шуми, воздух, вода, почва итн.).
- Граѓаните имаат пристап до детални информации за загадувачите на општинската територија.
- Општината има систем за рециклирање на отпад (урбаните општини) и поддржува граѓански иницијативи за намалување на отпадот (повторна употреба, поправка, рециклирање).
- Општината има програми и политики за поттикнување на граѓаните и фирмите да ја намалат потрошувачката на енергија.

Една од областите која испитаниците од приватниот сектор ја имаат оценето со незадоволителна оценка која е пониска од онаа на испитаниците од невладиниот и јавниот сектор е „планирање, инфраструктурни инвестиции и уредување на земјиштето“. Причината поради која одбираме акцент на ваквата оценка да ставиме од аспект на приватниот сектор е тоа што секојдневните активности на фирмите поврзани со: набавка на сировини, достава на сировини од добавувачите до капацитетите за преработка, достава на готови производи до продажните мрежи, транспорт на работна сила, привлекување на потенцијални клиенти итн. во многу голем дел зависи од кондицијата на патните правци.

Испитаниците од приватниот сектор немаат експлицитно повисока оценка за ниту една од областите кои се предмет на истражување и анализа.

Јавен сектор:

Според добиените одговори, претставниците од јавниот сектор, во просек, имаат позитивно мислење односно се согласуваат со следново:

- Социјално-економскиот развој на општината се води според долгорочен план создаден во консултации со граѓанскиот сектор и локалните претпријатија.
- Општината овозможува земјиште за деловни намени на адекватни локации преку транспарентни процеси.
- Плановите за употреба на општинското земјиште и сегашната инфраструктура предвидуваат соодветен простор за рекреативни објекти и јавни зелени површини.
- Општината е самостојна (има слобода на одлучување) при распределба на буџетските расходи.

- Граѓаните и фирмите знаат кои служби обезбедуваат услуги за кои граѓани/фирми: правилата за работното време, процедурите, времето и надоместоците за обработка се јавно објавени.
- Општината има веб-страница каде што се поставуваат стратегиски документи, информации за услуги и записници од состаноците на советот.

Наспроти тоа, во просек, испитаниците од јавниот сектор не се согласуваат со следниве изјави:

- Се нудат посебни програми за поддршка на девојките и младите жени на пр. во бизнисот и образованието.
- Платите растат како резултат на продуктивноста на трудот.
- Општината има систем за рециклирање на отпад (урбаните општини) и поддржува граѓански иницијативи за намалување на отпадот (повторна употреба, поправка, рециклирање).

Невладин сектор:

Според добиените одговори, претставниците од невладиниот сектор, во просек, имаат позитивно мислење односно се согласуваат со следново:

- Постојат можности за граѓаните организирано да ја поддржуваат заедницата (на пр., стопанска комора, сервисни клубови, младински групи, културни организации и сл.).
- Бројот на волонтерски и невладини организации кои даваат услуги во заедницата расте.
- Општината има веб-страница каде што се поставуваат стратегиски документи, информации за услуги и записници од состаноците на советот.

Наспроти тоа, во просек, испитаниците од невладиниот сектор не се согласуваат со следниве изјави:

- Општината има бизнис-кластери со специјализирани добавувачи и даватели на услуги.
- Платите растат како резултат на продуктивноста на трудот.
- Уделот на работниците во формалниот сектор расте.
- Потребата работниците да мигрираат заради наоѓање работа опаѓа.
- Постојат механизми за посредување помеѓу фирмите и тие ефективно се користат.
- Статусот на природните ресурси и локални екосистеми е здрав или во добра состојба (рибен фонд, шуми, воздух, вода, почва итн.).
- Граѓаните имаат пристап до детални информации за загадувачите на општинската територија.
- Општината има програми и политики за поттикнување на граѓаните и фирмите да ја намалат потрошувачката на енергија.

Од деталната анализа на одговорите по сектор може да се заклучи дека трите сектори имаат усогласени ставови кога станува збор за тековната ситуација со работната сила. Овие ставови не се позитивни. Мнозинството смета дека потребата работниците да мигрираат заради наоѓање работа расте. Дополнително, сметаат дека фирмите се соочуваат со потешкотии при изнаоѓањето на работници со соодветни квалификации, а дека платите не растат како резултат на продуктивноста на трудот.

Јавниот и приватниот сектор пак, имаат приближни ставови на темата социјална кохезија и НВО пејзаж. Просечната оценка од одговорите на испитаниците покажува дека интервјуираните припадници на јавниот и приватниот сектор не се задоволни од можностите кои постојат за граѓаните организирано да ја поддржуваат заедницата (како стопанска комора, сервисни клубови, младински групи, културни организации и сл.). Тие сметаат дека бројот на волонтерски и невладини организации кои даваат услуги во заедницата не расте, а многу мал процент од граѓаните активно се ангажирани во една или повеќе граѓански организации. На девојките и младите жени на во бизнисот и образованието сметаат дека не им се нудат доволно посебни програми за поддршка, а перцепцијата е дека не постои силно чувство на заедништво и солидарност помеѓу граѓаните во регионот.

Припадниците од правниот и невладиниот сектор кои беа опфатени со ова истражување, сметаат дека граѓаните немаат пристап до детални информации за загадувачите на општинската територија, а статусот на природните ресурси и локални екосистеми не е здрав и не е во добра состојба. Тие сметаат дека нивните општини не поддржуваат граѓански иницијативи за намалување на отпадот и не постојат програми и политики за поттикнување на граѓаните и фирмите да ја намалат потрошувачката на енергија.

Кога станува збор за социјална кохезија, **испитаниците од јавниот и приватен сектор** имаат слична, претежно неутрална оценка. Тие се задоволни од партнерството помеѓу општината и невладиниот сектор, од транспарентноста на општините кои на своите веб-страници поставуваат стратемски документи, информации за услуги и записници, како и од тоа во која мера локалните медиуми даваат информирани извештаи за општинските активности. Кога станува збор за оценките на испитаниците од приватниот сектор, пак, за истава тема, оценките се негативни. Ова значи дека **дијалогот помеѓу приватните фирми, граѓанските организации и локалната власт треба да биде зајакнет преку механизми кои ќе служат за меѓусебно информирање, соработка и координација на сите релевантни чинители.**

4. Наоди од работни состаноци

За потребите на еден дел од теренската анализа беа интервјуирани 3 претставници на локални самоуправи и 4 лица од приватниот сектор од Пелагонискиот плански регион, со кои детално се разговараше за економскиот развој на општините и регионот, трендови во регионот, можностите и предусловите за инвестирање, можностите и заканите за бизнисите, активноста на невладиниот сектор, партнерство/вмрежување на засегнатите страни, како и фактори, идеи и предлози за економскиот развој на општините.

Во овој дел е направена сублимација на најчестите и најприоритетните проблеми и предизвици со кои се соочуваат сите организации, без разлика на тоа на кој сектор припаѓаат:

- **Младите лица од Пелагонискиот плански регион масовно се отселуваат, а работодавците се соочуваат со потешкотии при регрутација на работна сила.**

Низ општините во Пелагонискиот плански регион ретки се младите кои по завршување на високото образование одбираат да се вратат во својот роден град и таму да ја започнат својата професионална кариера. Ова директно влијае на успешноста на приватните бизниси коишто сè повеќе се соочуваат со тешкотии при изнаоѓањето на соодветен кадар за своите потреби. Освен тоа,

тековното население старее и има негативна стапка на природен прираст. Ова пак води до намалување на работоспособното население во апсолутна вредност.

- **Инфраструктурните услови за брз економски развој на регионот се многу лоши.**

Инфраструктурата е еден од основните предуслови за економскиот развој на регионот, и сè додека не бидат решени проблемите со истата, не може да се очекува да бидат направени поголеми инвестиции. Особено тука треба да се стави акцент на домашните производни фирми чиј раст и развој директно зависи од извозот. Доколку не постои извоз, овие услови се тешки за остварување сигурна иднина за фирмите, затоа што македонскиот пазарот се намалува, како што се намалува и неговата куповна моќ.

- **Легислативата е променлива и не дозволува долгорочно планирање.**

Според интервјуираните лица, државата не нуди доволна правна сигурност. Честите промени на законите доведуваат до нивно отежнато следење и примена, и ја прават правната клима на државата неповолна за планирање на активностите и идниот развој на фирмите за подолг временски период. За прогресивен економски развој, државата треба да овозможи соодветна политика, мерки и амбиент.

5. Заклучок од спроведената анализа

Според наодите од истражувањето, одржливиот економски развој не може да биде наметнат од „врвот-надолу“; туку треба да биде дефиниран и воден од локалните актери, па затоа е важно да се воспостави континуиран процес на следење на локалните мислења за квалитетот на живеење на локално ниво. Локалните актери не само што најдобро ги знаат своите потреби, расположливи ресурси и приоритети, туку и имаат најголем удел во зајакнување на благосостојбата во нивните заедници.

Сублимираната оценка на ставовите на сите испитаници покажува дека **просечното задоволство на граѓаните во Пелагонискиот плански регион од локалниот економски развој е сè уште далеку од оптималното ниво на задоволство, и постои голема можност и потреба за негово подобрување.**

Општините во Пелагонискиот плански регион располагаат **со многу ограничени ресурси** кои не можат да се стават во функција на обезбедување на поголема стимулација на локалната економија.

Приватниот сектор е двигател на економскиот развој, и во насока на искористување на неговите потенцијали, потребно е локалните и централните власти да обезбедат **стабилна регулатива** која овозможува долгорочно планирање, да обезбедат **повеќе услуги за бизнисите и поефективна комуникација и координација** помеѓу приватниот сектор и органите на локалната самоуправа.

Едни од најприоритетните решенија на проблемите со кои се соочуваат сите засегнати страни во овој регион, а чие решавање е императив за постигнување на економски развој, се:

- подобрување на инфраструктурата во целиот регион,
- воспоставување на механизми за соочување со одливот на млади мозоци и недостатокот на работна сила,
- заздување на негативниот природен прираст на населението во овој регион,
- овозможување на разни мерки и поволности за стимулирање на производно ориентираните фирми и зголемување на извозот,
- стимулирање на хоризонтална и вертикална координација и соработка помеѓу разните чинители од регионот,
- овозможување на поволности за граѓаните за инвестирање во нови бизниси,
- потпомагање на малите и средните претпријатија,
- овозможување подобра заштита на животната средина,
- развој на туризмот и рурален развој.

Испитаниците развојот на локалната економија и постигнување на благосостојба на жителите на Пелагонискиот плански регион го разбираат како целосно зависен од централната власт, а во најмала рака како заедничка надлежност на локалната и централната власт, поради недоволно капацитети и можности одредени политики целосно да се спроведат на локално ниво.

Заедничка перцепција е дека **координацијата помеѓу чинителите од различни сектори е многу мала**, и дека нејзиното подобрување ќе има добро влијание на спроведувањето на иницијативите за подобар економски развој. Овие проблеми можат да бидат решени токму преку создавањето на Интегрираната мрежа за регионален развој, кое како како облик на меѓуопштинска соработка треба да обезбеди подршка на општините, јавниот сектор, бизнис заедницата, невладиниот сектор и сите

останати засегнати страни од Пелагонискиот плански регион, во областа на регионалниот развој, а со акцент на економскиот развој на регионот.

6. Анекси

Анекс 1: Листа на лица интервјуирани за потребите на работните средби

Анекс 2: Анкетен прашалник

Анекс 3: Резултати од анкетаирањето по прашање

Анекс 4: Пресметка на резултати по методологијата за анкетното истражување